

СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У США

© Наугольникова О. М., 2016
<http://orcid.org/0000-0002-5899-0831>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.47934>

У статті розкрито систему професійної підготовки майбутніх економістів у США. Метою даної статті є визначення основних засад системи професійної підготовки майбутніх економістів у США. Завдання статті полягають в аналізі сучасного стану економічної освіти у школах США; кваліфікаційних напрямів й організаційних особливостей професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ США; навчально-методичного інструментарію професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ США. В результаті дослідження у роботі розкрито особливості системи професійної підготовки майбутніх економістів у США: стан економічної освіти у школах США, зміст економічної освіти у школах США, організаційні особливості, кваліфікаційні напрями, форми, методи, засоби професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ США, окреслено перспективи використання педагогічно цінного досвіду США у професійній підготовці майбутніх економістів України.

Ключові слова: система, професійна підготовка, майбутній економіст, економічна освіта, вищий навчальний заклад, США.

Наугольникова О. М. Система профессиональной подготовки будущих экономистов в США.

В статье раскрыта система профессиональной подготовки будущих экономистов в США. Целью данной статьи является определение основ системы профессиональной подготовки будущих экономистов в США. Задания статьи заключаются в анализе современного состояния экономического образования в школах США; квалификационных направлений и организационных особенностей профессиональной подготовки будущих экономистов в вузах США; учебно-методического инструментария профессиональной подготовки будущих экономистов в вузах США. В результате исследования в работе раскрыты особенности системы профессиональной подготовки будущих экономистов в США: состояние экономического образования в школах США, содержание экономического образования в школах США, организационные особенности, квалификационные направления, формы, методы, средства профессиональной подготовки будущих экономистов в вузах США, определены перспективы

использования педагогически ценного опыта США в профессиональной подготовке будущих экономистов Украины.

Ключевые слова: *система, профессиональная подготовка, будущий экономист, экономическое образование, высшее учебное заведение, США.*

Naugolnykova O. M. System of professional training of future economists in the USA.

The system of professional training of future economists in the USA is offered in the article. The aim of the article is to determine the system bases of professional training of future economists in the USA. The tasks of the article consist of the analysis of modern state of economic education at US school; qualifications and organizational features of professional training of future economists at US Universities; means and recourses of professional training of future economists at US Universities. The main goal of professional training in Economics has been identified as developing an economic way of thinking while applying the theoretical knowledge in practice. The curricular usually include specialized economic courses, humanities, math and obligatory independent research projects. The methods of teaching Economics at US Universities can be classified into traditional and innovative (teaching games and imitations, case-method, using additional non-academic literature), methods for developing communication skills in economic context (group and active learning), technological methods (economic computer laboratories, feature films, method "Video on Demand"). The ways of using modern means such as informational and communication technologies, multimedia, Internet in teaching Economics at US Universities have been identified. As a result of the research the features of professional training system of future economists in the USA are grounded in the article: the state of economic education at US school, the maintenance of economic education at US school, organizational features, qualifications, forms, methods, means of professional training of future economists at US University; the prospects of US pedagogical experience during professional training of future economists in Ukraine are outlined as well.

Key words: *system, professional training, future economist, economic education, US University, the USA.*

Постановка проблеми. Українському суспільству вкрай потрібна економічна освіта, яка сприяє впровадженню демократичних соціально-економічних і політичних реформ у зв'язку з підписанням угоди з Європейським союзом і необхідністю пошуку виходу із кризи. Процеси глобалізації світової економічної освіти дедалі глибше проникають в Україну, ставлять економічну освіту на якісно новий рівень відповідальності у сучасному суспільстві. Ці процеси стосуються впровадження сучасних норм економічного та суспільного життя. Змінені правила та умови економічного

життя вимагають перегляду рівня професійності майбутніх економістів, їхньої кваліфікації, компетенцій, способу мислення та адаптації до сучасних економічних реалій. Участь у світовому виробництві, внутрішній і зовнішній конкурентній боротьбі вимагає нового змісту, гнучких форм, методів, засобів професійної підготовки, потребує відповідної економічної реакції в Україні. Подолання цієї проблеми в нашій країні можливе шляхом упровадження у вітчизняній системі професійної підготовки передового досвіду інших країн. Тому сьогодні актуальним є вивчення специфіки професійної підготовки майбутніх економістів у вищих навчальних закладах інших країн.

Значний інтерес викликає США як батьківщина цінного історичного педагогічного досвіду та упровадження сучасних інноваційних пошуків і стратегій. США домоглися таких успіхів завдяки високому кадровому потенціалу економістів, бізнесменів, підприємців, менеджерів і широкої економічної грамотності всього суспільства – від школяра до президента. Інтерес до системи економічної освіти в США, країні, яка є світовим лідером у сфері виробництва товарів і послуг, цілком зрозумілий. США, контролюючи майже третину світового фінансового освітнього обігу, є лідером з експорту не тільки товарів, а й освітніх послуг, що складає п'яту частину доходів експорту економіки країни. Тенденції розвитку економічної освіти США свідчать про підвищення значущості економічної грамотності американського суспільства, посилення уваги до економічної освіти з боку уряду, громадськості й керівництва, а також про збільшення потреби США в кваліфікованих економістах.

Позитивний досвід осмисленої трансформації змісту, форм, методів, засобів, методики викладання економіки у ВНЗ США може бути корисним для України і допомогти у формуванні та забезпеченні високих стандартів якості вітчизняної економічної освіти у підготовці майбутніх економістів, які мають нести відповідальність за економічний розвиток нашої країни у найближчі роки [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти економічної освіти у США проаналізовані у дисертаціях Н.Войнаровської [1], В.Ільїної [2], С.Пястолова [5] та ін. Але не вирішеним раніше залишаються питання аналізу системи професійної підготовки майбутніх економістів у вищих навчальних закладах США.

Формулювання мети статті та завдань. Метою даної статті є визначення основних засад системи професійної підготовки майбутніх економістів у США. Завдання: 1) Проаналізувати сучасний стан економічної освіти у школах США як початковий щабель системи професійної підготовки майбутніх економістів. 2) Визначити кваліфікаційні напрями (асоціант – бакалавр – магістр – доктор філософії з економіки) й організаційні особливості професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ США. 3) Розглянути навчально-методичний інструментарій професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ США.

Виклад основного матеріалу статті. Система професійної підготовки майбутніх економістів у вищих навчальних закладах США визначається нами як сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих структурних компонентів (мета, завдання, суб'єкт, навчально-методичний інструментарій професійної підготовки). Мету системи професійної підготовки майбутніх економістів у вищих навчальних закладах США ми розглядаємо як формування і розвиток економічного способу мислення та вміннями використовувати його на практиці. Завдання системи професійної підготовки майбутніх економістів у вищих навчальних закладах США полягають у навчанні прогнозуванню економічних явищ і фінансовому плануванню, навчанні ринковим законам попиту та пропозиції, прогнозуванню і мінімізації ризиків; навчанні вирішенню проблем задоволення потреб в умовах дефіциту ресурсів; навчанні розумінню основного впливу економічного середовища на діяльність підприємців, неприбуткових організацій, державних установ; формуванні професійних компетенцій; розвитку здатності приймати правильні рішення з користю для внутрішньої та міжнародної економічної діяльності країни та кожного її громадянина окремо. Суб'єктами системи виступають викладачі, студенти, адміністрація ВНЗ. До компонентного складу навчально-методичного інструментарію відносяться зміст, форми, методи, засоби навчання.

Безперечно, професійній підготовці майбутніх економістів у ВНЗ США передують навчання економіці в школі. Провідні економісти, педагоги, керівники підприємств, держслужбовці визначають серйозні підстави для економічної освіти у школі. Є всі підстави вважати [9], що економічне навчання в школі у США значно покращилося за останні роки з ряду причин. Більшість школярів вивчають економіку як окремий предмет, так і в складі інших предметів.

Вивчення економіки у школі США відбувається шляхом включення економічних концепцій у шкільні предмети історії, географії, суспільствознавства, громадянознавства. Особлива увага приділена стандартам шкільної освіти з цих предметів. Стандарти змісту шкільної економічної освіти є основою для розробки підручників і навчальних матеріалів з економіки для шкіл. Державні й національні програми тестування стали приділяти більше уваги перевірці саме економічних знань. Окремим курсом економіка вивчається в школі в обсязі 100 годин, це також є підґрунтям подальшої професійної підготовки у ВНЗ. У вчителів підвищився рівень викладання економіки, цьому сприяє розгалужена система курсів в національній мережі економістів і курсів післядипломної освіти, що забезпечують педагогічну освіту і підтримку розвитку нових матеріалів уроків і навчальних програм з економіки в школах. Саме ці чинники, які роблять економічну освіту в школах США ефективною, є передумовами професійної підготовки майбутніх економістів.

Передусім зазначимо, що професійна підготовка майбутніх економістів у ВНЗ США [4] починається з початкового ступеню економічної освіти – дворічного навчання, що є аналогом вітчизняних технікумів, дає посвідчення економіста, ступінь асоціанта. Чотирирічне – дає право отримати кваліфікацію бакалавра економіки, спеціалізація починається з третього року навчання з правом вибору дисциплін економічної спеціалізації. Бакалаврат дає право вступати до магістратури з правом отримання кваліфікацій спеціалізованого магістра в певній галузі економічних знань (1 рік навчання) або магістра міжнародного ділового адміністрування (2-3 роки навчання), або в аспірантуру (3-4 роки навчання) з правом отримання ступеня доктора філософії з економіки, що дорівнює українському науковому ступеню кандидата економічних наук.

Насправді, магістрів економіки готують за денними, вечірніми, денно-заочними або модульними і дистанційними програмами. Програми підготовки магістрів економіки дуже диверсифіковані [6]. Існує велика варіативність програм і напрямів економічної спеціалізації, здатних задовольнити різні інтереси й потреби майбутніх економістів. Головним чином, тривалість навчання в магістратурі – від 10 до 24 місяців за навчальною програмою – 720-1100 академічних годин; поєднання базових курсів (від 720 год.) із професійними спеціалізованими курсами за вибором (від 450 год.). Особливістю даних програм є те, що значна увага приділяється використанню

інтерактивних методів навчання (ділові ігри, господарські ситуації, робота над реальними проектами держслужбовців чи в корпораціях), які спрямовані на формування умінь і навичок самостійного прийняття економічних рішень, вивчення спеціалізованих курсів за вибором, розв'язання питання зв'язку теорії з економічною практикою чи бізнесом, а також сучасних економічних питань, жорсткого контролю знань і успішності за допомогою «залікових балів», високого рівня професорського складу, значна частина якого (що є загальноприйнятою нормою) зайнята в консультуванні відомих державних компаній чи приватних корпорацій.

Для вступу в аспірантуру з економіки майбутній економіст повинен мати принаймні диплом бакалавра, позитивний прохідний бал за кількісними частинами державного письмового іспиту (GRE), рекомендації від викладачів. У США аспірант зазвичай суміщає посаду асистента з отриманням коштів на проведення певних власних наукових досліджень.

Характерною рисою вищої економічної освіти є співробітництво освітніх, державних установ, виробництва та бізнесу [7]. Найкращими ВНЗ загальнонаціонального значення (за престижністю, результатами вступного конкурсу, науковим потенціалом, професорсько-викладацьким складом, рівнем фінансування) вважаються Гарвардський, Пристонський, Норвестернський, Єльський, Мічиганський, Стенфордський, Колумбійський, Чиказький, Каліфорнійський, Іллінойський університети. Всі економічні ВНЗ США (за класифікацією Комісії Карнегі) мають кілька категорій: перша група – найпрестижніші науково-дослідні економічні університети, що фінансуються з федерального уряду, мають багато економічних напрямів бакалаврата, магістратури й докторантури, з кількістю не менш 50 захистів докторських дисертацій на рік. Економічні ВНЗ другої групи здійснюють навчання бакалаврів, магістрів, докторів, присуджують щорічно більше 20 докторських економічних ступенів з одного або трьох напрямках економіки, це, як правило, багатогалузеві економічні університети. До третьої групи економічних ВНЗ відносять коледжі. До четвертої групи відносять професійні школи (бізнес-школи) і спеціалізовані економічні технікуми, курс навчання в яких триває два роки.

Незважаючи на значну академічну свободу американських університетів, усередині науково-педагогічного співтовариства існує консенсус щодо

структури навчальних планів і змісту програм у галузі економічної освіти. Обов'язковий компонент навчальних планів для економістів фактично не відрізняється в різних університетах, тому потреби в державних стандартах у цій галузі не виникає, а гнучкий багатоконпонентний навчальний план дає змогу поєднувати необхідні основи професійної підготовки студентів з можливістю обирати індивідуальну стратегію навчання. Специфіка економічної освіти в США полягає в тому, щоб навчити фахівця працювати в реальних ринкових умовах, отримувати інформацію та оперативно реагувати на мінливі умови економіки, стежити за змінами в законодавчій сфері, політиці.

Зміст вищої економічної освіти у США спирається на стандарти, які поділяють сукупність навчальних дисциплін на чотири головні розділи: базові економічні принципи, мікроекономіка, макроекономіка і загальноекономічні поняття [8]. При цьому перевага віддається вивченню мікроекономічних аспектів функціонування економічної системи, особлива увага приділена вивченню фахових дисциплін, сформованості фахових компетенцій майбутніх економістів: компетенції у сфері економічної діяльності (економічне мислення, володіння методами економічного аналізу і проектування економічної діяльності, наявність системного уявлення про структуру та тенденції розвитку вітчизняної і світової економік, знання принципів прийняття та реалізації економічних і управлінських рішень на мікро- та макрорівні, створення і розвиток власної економічної позиції і т.ін.); компетенції в інших галузях економічної діяльності (система знань з фінансів, маркетингу, аудиту, міжнародної економіки, права, менеджменту і т.ін.); інформаційна компетенція, комунікативна компетенція, компетенція особистісних якостей тощо.

Як правило, програма з економіки у ВНЗ містить такі компоненти: основні вимоги (вступний курс з мікроекономіки та макроекономіки, допоміжний курс з мікроекономіки та макроекономіки, кількісні методи), розширені вимоги (вибіркові курси: контекстуальний курс, міжнародний курс, курс економіки державного сектору), поглиблений вимір (детальніше вивчення вибіркового курсів), вирішальний досвід (творчі науково-дослідницькі письмові роботи).

Ознайомлення з навчальними програмами у ВНЗ США свідчить про те, що в змісті підготовки майбутніх економістів, окрім спеціалізованих економічних курсів (макроекономіка та мікроекономіка, економічний розвиток,

економічна історія, фінанси, економічна теорія та ін.), які є серед обов'язкових та вибіркових курсів, присутні також гуманітарні дисципліни (історія, філософія, література, політологія, іноземні мови) та математичні дисципліни (математика, статистика). Безперечно, економічна освіта передбачає оволодіння фаховими компетенціями з наступних дисциплін: бухгалтерський облік і планування; ділове та господарське право; кар'єрне зростання; комунікація, ділове спілкування; математика і математичні методи в бізнесі; економіка та управління фінансами; підприємництво; інформаційні технології та інформаційні системи в економіці; менеджмент у різних господарських галузях і міжнародний менеджмент; маркетинг.

Не викликає сумніву, що важливу роль відіграють різного роду форми навчання майбутніх економістів – тренінги, ділові ігри, ситуаційні завдання, що формують у студентів аналітичне мислення і навички вирішення нестандартних економічних завдань; важливим також є наголошення на збільшенні ролі письмових академічних завдань, необхідності вивчення економіки за допомогою не тільки навчальної літератури (художньої літератури, промов нобелівських лауреатів, періодичних видань).

Сьогодні в економічній освіті США зростаючої популярності набувають інноваційні технологічні методики: заняття у комп'ютерних економічних лабораторіях, використання тематичних навчальних та художніх фільмів, «відео за запитом» тощо. Ключовим моментом є також використання інноваційних технологій, Інтернету під час навчання майбутніх економістів: в США створено веб-сайти не тільки ВНЗ, але й економічних факультетів, сайти з вивчення окремих економічних дисциплін, розроблено онлайн-підручники, оновлюється програмне забезпечення для розв'язання економічних завдань онлайн, проводяться вебінари і т. ін. В освітній процес впроваджуються нові засоби інформаційно-комунікаційних технологій, які можна класифікувати за двома широкими категоріями: доступ до інформації та її використання засобами ІКТ, вирішення економічних завдань засобами ІКТ.

Зрозуміло, що більшість економічних ВНЗ знаходять, що сучасне дистанційне навчання уможливорює економічну освіту для населення самих віддалених районів. Наприклад, в Пенсільванському університеті пропонується програма, що забезпечує взаємодію професорсько-викладацького складу зі студентами 30 дистанційних центрів, розташованих у США. Така програма

використовує методи відеоконференцій, інтерактивного комп'ютерного зв'язку, Інтернет-інформації упродовж тригодинної сесії на тиждень. Це гнучка програма, що має модульну структуру, передбачає 19-ти тижневі дистанційні аудиторні заняття, зв'язок між ВНЗ і компаніями-спонсорами. Тривалість програми – від 16-ти місяців до 3-х рр. Упродовж цього періоду між учасниками модулів і викладацьким складом відбувається взаємодія через електронну пошту і засоби дистанційного навчання. Міжнародний контингент дистанційних програм налічує кілька тисяч студентів із всього світу. Програми передбачають поєднання модульного, мультимедійного та дистанційного навчання. До їх складу входить інститут місцевих тьюторів, створено студентські групи самопомоги.

Заслуговує на увагу намагання економічних ВНЗ у США об'єднати свої зусилля з комерційними компаніями онлайн для організації дистанційного навчання з опорою на веб-сторінки. Прикладом можуть слугувати університет у Фоуніксі у США (University of Phoenix) та комп'ютерна група IBM, які зав'язали партнерські зв'язки з університетами Вортан і Юнекст (Wharton, Unext), та мають курси на контрактних засадах від університету Стренфорда, закладу Корнегі Мелона (Carnegie Mellon), підписані угоди про забезпечення дистанційними курсами із засад економіки, фінансової звітності, маркетингу, інших економічних дисциплін, розроблених професорсько-викладацьким складом університету.

Уважаємо, що американський досвід підготовки економістів є корисним для підвищення якості економічної освіти в Україні. Як передумову успішного удосконалення професійної підготовки майбутніх економістів в Україні на основі досвіду США пропонуємо підвищити вимоги до абітурієнтів економічних спеціальностей, запровадити процедуру психологічного тестування абітурієнтів економічних спеціальностей на професійну придатність.

На рівні вищих навчальних закладів рекомендуємо у практиці навчання майбутніх економістів збільшити частку активних форм, методів, засобів навчання – впроваджувати ділові ігри, тренінги та ситуаційні завдання, так звані «case studies», що відповідають українським реаліям. Пропонуємо все більше використовувати мультимедійні технології навчання: програми, презентації, телеконференції, вебінари та інші форми занять. Порадимо також

насичувати у ВНЗ програми навчання дисциплінами, що дають знання та навички практичного вирішення економічних завдань – економетрія, статистика, економічне програмування, методи оптимізації, стратегічне планування і прогнозування.

На регіональному рівні рекомендуємо вдосконалювати професійні кадри, як-от: запрошувати читати лекції вчених із відомим ім'ям, успішних бізнесменів, політичних діячів, лауреатів різноманітних премій тощо; розвивати матеріально-технічну базу; підвищувати науково-дослідний потенціал; здійснювати зв'язки з підприємствами в країні і за кордоном та ін.

На національному рівні економічним ВНЗ та факультетам дати можливість співпрацювати з великими підприємствами та державними організаціями як в Україні, так і за кордоном. До того ж буде ефективним збільшення участі викладачів і студентів в отриманні міжнародних грантів, друкування у закордонних виданнях, отримання грантів для навчання студентів за кордоном з виплатою стипендій, отримання грантів для викладачів і студентів для організації міжнародного стажування тощо.

Висновки. Узагальнення наведених вище засад системи професійної підготовки майбутніх економістів в США дає можливість стверджувати, що підготовка майбутнього економіста – це складний процес взаємодії викладачів та студентів, який характеризується постійними трансформаціями та оновленнями змісту навчання, відповідно до перетворень у сучасному економічному світі. Економічна освіта у школах США є початковою ланкою системи професійної підготовки майбутніх економістів. Кваліфікаційні напрями професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ США (асоціант – бакалавр – магістр – доктор філософії з економіки) свідчать про гнучкість і багатоплановість системи економічної освіти. Зміст вищої економічної освіти в США визначено стандартами, які регламентують тематичне наповнення курсів і спираються на нормативні професійно-кваліфікаційні характеристики за кожною предметною галуззю. У навчальному процесі ВНЗ США комплексно використовуються різноманітні методи, форми, прийоми, засоби організації професійної підготовки майбутнього економіста. Цей досвід є корисним для України.

Перспективним дослідженням вважаємо питання оновлення економічної освіти в Україні з урахуванням досвіду США в ланці: старші класи школи –

коледж – бакалаврат – магістратура – докторантура; оновлення змісту професійної економічної підготовки за рахунок впровадження інновацій, впровадження інформаційних технологій, впровадження дистанційного навчання економіці тощо.

Література

1. Войнаровська Н. В. Підготовка бакалаврів з економіки у вищих навчальних закладах США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Н. В. Войнаровська. – Вінниця, 2011. – 18 с.

2. Ильина В. Ю. Становление и развитие высшего экономического и бизнес-образования Соединенных Штатов Америки в современных условиях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / В. Ю. Ильина. – Ялта, 2009. – 17 с.

3. Наугольникова О. М. Удосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців з економіки в Україні на основі аналізу досвіду США / О. М. Наугольникова // Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». ХНПУ імені Г. С. Сковороди. – Харків, 2014. – Вип. 46 – С. 221–231.

4. Наугольникова О. М. Становлення і розвиток вищої економічної освіти в США / О. М. Наугольникова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Ялта, 2013. – Вип. 39, ч. 2. – С. 134–138.

5. Пястолов С. М. Становление и развитие экономического образования в средней школе США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / С. М. Пястолов. – М., 2002. – 19 с.

6. Danos P. Changing with the Times. Business Education Must Transform in Response to Global Business Needs / P. Danos // Business India. – October 4–17, 2010. – P. 128.

7. Naugolnykova O. Training Economists-to-be in the USA / O.Naugolnykova // Nauka i Studia. Pedagogiczne Nauki. – NR 15 (125). – Polska : Przemysl, 2014. – S. 68–76.

8. Naugolnykova O. The Underpinnings of Economic Education in the USA / O.Naugolnykova // Nauka: Teoria i Praktyka. Volume 1. Polska : Przemysl, 2013. – S. 107–109.

9. Walstad W. Assessing the Economic Understanding of US High School Students / W. Walstad, K. Rebeck // American Economic Review. –2001. – № 91:2. – P. 452–457.